Pyhä Henrik Suomalainen

19.1.

Katolinen kirkko Suomessa kunnioittaa pyhää Henrikiä Suomen katolisen kirkon perustajana ja Suomen kansan suojeluspyhimyksenä. Roomalaiskatolisessa kirkkokalenterissa pyhää piispa Henrikiä juhlitaan kahdesti vuodessa. Tammikuussa (19.1.) vietetään Heikinmessua tai Talvi-Heikkiä, joka on piispa Henrikin varsinainen muistopäivä. Kesäkuussa (18.6.) vietettävä Kesä-Heikki on hänen reliikkiensä siirron juhla.

Ortodoksisesta kalenterista pyhän Henrikin muistopäivää ei löydy. Hänen hagiografiansa on kuitenkin suomalaisille tuttu.

Pyhä Henrik oli Uppsalan piispa, joka teki Ruotsin kuninkaan Eerikin kanssa Suomeen lähetysmatkan 1150-luvulla. Paikallinen talonpoika Lalli murhasi hänet Köyliön järven jäällä.

Henrik Suomalainen – Ortodoksi.net

» Heikin päivä

Pyhän Henrikin rintakuva Kokemäen ev.lut. kirkossa.

Piispa haudattiin väliaikaisesti Nousiaisiin, mistä hänen reliikkinsä siirrettiin 1300-luvulla Turun tuomiokirkkoon. Reformaation myötä reliikki siirtyi luterilaiselle kirkolle ja Museovirastolle. Nykyään reliikkiä säilytetään pyhän Henrikin roomalaiskatolisessa katedraalissa Helsingissä.

Katolinen kirkko Suomessa

Katolinen kristinusko tuli Suomeen 1150-luvulla Ruotsista. Ensimmäinen piispanistuin on ollut Nousiaisissa, mistä se on siirretty Koroisten kautta Turkuun. Suomessa on vaikuttanut useita sääntökuntia, mm. dominikaaneja ja birgittalaisia.

1500-luvun reformaation myötä Suomi luterilaistui. Protestanttisuuden myötä hävisivät mm. pyhiinvaellusperinne ja luostarilaitos. Ensimmäinen katolinen seurakunta reformaation jälkeen perustettiin Viipuriin vuonna 1799 ja seuraava Helsinkiin 1856. Suomen itsenäistymisen jälkeen, vuonna 1920 perustettiin Suomen vikaarikunta, jonka esimiehellä oli piispan arvo. Vuonna 1929 Suomen valtionauvosto myönsi katoliselle kirkolle Suomessa uskonnollisen yhdyskunnan aseman ja vuonna 1955 vikaarikunta sai hiippakunnan aseman. Ensimmäinen reformaation jälkeinen suomalaissyntyinen katolinen piispa, Teemu Sippo, vihittiin vuonna 2009.

Suomen katolisessa hiippakunnassa on seitsemän seurakuntaa. Jäsenmäärä on koko 2000-luvun ollut kasvussa sekä maahanmuuton, että suomalaissyntyisten kirkkoon liittymisen myötä.

Katolinen kirkko Suomessa - Helsingin katolinen hiippakunta

Katolinen kristillisyys vaikutti Suomessa 1100-1500-luvuilla. 1900-luvulla Suomi sai taas oman katolisen piispan. Kuvassa Helsingin pyhän Henrikin katedraali, joka on valmistunut vuonna 1860. Pyhän Henrikin reliikki on upotettu alttaripöytään.

Pyhän Henrikin pyhiinvaellusreitti

Pyhän Henrikin reitti on ollut suosittu pyhiinvaellusreitti 1100-luvulta reformaatioon asti. Luterilaistumisen myötä pyhiinvaellusperinne kuihtui, mutta reitti säilyi paikallisten kollektiivisessa muistissa. 2000-luvulla pyhän Henrikin pyhiinvaellusreitti on pyritty uudelleen merkitsemään ja säilyttämään osana kansallista perintöämme.

Pyhiinvaellusreitti on oikeastaan reitistö. Reitin ensimmäinen osuus on nimeltään **Nunnapolku** ja se kulkee Turusta Nousiaisiin. Kuvassa Nunnapolun muistomerkki Ruskon keskiaikaisella kivikirkolla. Ruskolla on säilynyt pätkä alkuperäisen tien linjausta.

Tien toinen osuus kulkee Nousiaisista Kokemäelle. Käytännössä tämä osuus kuljetaan väärään suuntaan, sillä varsinainen pyhiinvaellus kulki Kokemäeltä Nousiaisiin. Köyliön ja Nousiaisten välinen osuus tunnetaan nimellä **Sant Henrikin tie** tai Piispainpolku. Kyseessä on reitti, jota piispan ruumissaatto kulki.

Lisäksi reitin varrella on useita haarapolkuja, jotka poikkeavat pääreitiltä.

Pyhän Henrikin pyhiinvaellusreitistön varrella on useita suuria ja pieniä historiallisia kohteita.

Kupittaan lähde Turussa. Perimätiedon mukaan pyhä Henrik kastoi tässä lähteessä ensimmäiset länsisuomalaiset kristinuskoon. Itään kristinusko oli jo rantautunut aiemmin. Kupittaanpuistossa sijaitsee pyhän Henrikin pyhiinvaellusreitin muistokivi.

Turun tuomiokirkko. Yksi sivualttareista on pyhitetty pyhille Henrikille ja Erikille. Piispa Henrikin reliikit siirrettiin Nousiaisista Turun tuomiokirkkoon 1300-luvulla. Translaation muistopäivä on 18.6. Kirkossa on myös kuuluisa Robert Wilheml Ekmanin maalaus Kupittaan kasteesta.

Koroisten risti. Paikalla on sijainnut piispan kirkko ja linna ennen piispanistuimen siirtoa Turkuun. Reitti ristille kertoo Turun katolisesta historiasta: Piispankatu, Katariina Sienaailaisen polku ja Gregorios IX tie. Katariina Sienaalainen liittyy dominikaanisääntökunnan historiaan Turussa ja paavi Gregorios IX moitti suomalaisia pakanuudesta 1200-luvulla.

Nunnanlähde. Vanha pyhiinvaeltajien taukopaikka Maskussa.

Pispanmäki ja Herranpiltinpaltta Lankilan kylällä. Herranpiltinpaltan paikalla on keskiajalla sijainnut tiealttari Neitsyt Marialle.

Pyhän Henrikin kirkko ja muistomerkki Nousiaisissa. Kirkossa säilytetään pyhän Henrikin kenotafia. Piispa Henrik oli väliaikaisesti haudattuna viereiseen Topoisten Kalmapeltoon, jolla seisoo muistomerkki.

Koroisten ristin paikalla sijaitsi 1200-luvulla Suomen katolinen piispanistuin. Kaikki vanhat kivikirkot matkalla Turusta Nousiaisiin (Turun tuomiokirkko, pyhän Katariinan kirkko, Maariankirkko, Ruskon kirkko ja Nousiaisten kirkko) on rakennettu katolisella ajalla.

Repolan risti. Piispa Henrik määräsi, että jos hän matkalla saa surmansa, on risti pystytettävä paikalle, johon hänen ruumistaan vetävät härät pysähtyvät.

Pöytkallio. Pyhiinvaeltajien lepopaikka Kärrystenkulmalla.

Pyhän Henrikin Saarnakivi, Mietoinen. Perimätiedon mukaan pyhä Henrik nousi tällä paikalla maihin vuonna 1155.

Mielismäen Nunnankukkula.

Munkkeinlevo Säkylän metsätaipaleella. Pyhän Henrikin tie Köyliöön Turusta kulki Munkkionlevon kautta. Levo tarkoittaa avokalliota. Kansanperinteessä kerrotaan munkkien leiponeen leipää paikalta löytyneissä kiviuuneissa ja munkkeja haudatunkin tälle paikalle.

Sant Henrikin pöytä. Kaunis kivipaasi Munkkeinlevolla.

Piispan haudat. Kivistä tehty pitkä patsas Munkkionlevolla.

Sant Henrikin silta / Henrikinportaat/ Portassuo / Kivisillansuo. Noin 2m leveä ja noin 70m pitkä kivilaatoilla päällystetty kivetty polku Säkylän metsätaipaleella. Löydettiin 1970-luvulla.

Kappelniitun risti Pöytyällä. Muinaisjäännösalue ja keskiaikaisen kirkon paikka.

Papinsaari ja Ristikari Pyhäjärvessä. Pyhä Henrik vietti täällä messua.

Kristellinportti ja aterinkivet. Vanha pyhiinvaeltajien levähdyspaikka. Kivipaasipöytä ja yhdeksän kivi-istuinta.

Pöytäkivet Kristilliportilla. Kivistä rakennetut ruokailuryhmät ovat tyypillisiä lepopaikkoja vanhoilla pyhiinvaellusreiteillä. Leivän murtaminen yhdessä on oleellinen osa pyhiinvaellusta. Pyhiinvaelluskulttuuriin kuuluu, ettei kellään ole omia eväitä vaan kaikki ruoka jaetaan.

Kuninkaanlähde, Köyliö. Paikalla on toimitettu ortodoksinen vedenpyhitys ekumeenisen pyhiinvaelluksen yhteydessä.

Lallin haara, Köyliö. Tästä alkaa pyhän Henrikin museotie.

Köyliön kirkon kiviaita. Osa kivistä on perimätiedon mukaan alkuperäisestä Kirkkokarilla sijainneesta kappelista.

Polsun riihi, Köyliö. Seinän muistolaatassa lukee: ”Tältä seudulta lähti pyhän Henrikin saatto, kristinuskon alkuliike, pyhiinvaellusten monivuosisatainen perinne. 1156, 1976."

Lallin patsas, Köyliö.

Kirkkokari, Köyliö. Kirkkokari sijaitsee 100-200 m rannasta ja on hyvin pieni. Paikka pidetään pyhän Henrikin kuolinpaikkana. Kyseessä on merkittävä pyhiinvaelluskohde, ja tie Kirkkokarille on merkattu EU:n pyhiinvaellusmerkillä. Katolisella kirkolla on siellä kiinteä alttari, jossa toimitetaan messu kesäheikkinä.

Katolinen kirkko Suomessa järjestää joka vuosi pyhiinvelluksen Köyliön Kirkkokarille ja toimittaa saaressa messun.

Pyhän Henrikin pyhiinvaellus – suuri lahja - Katolinen hiippakuntalehti

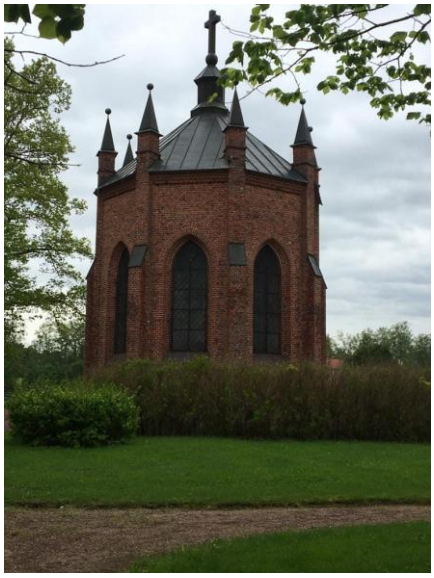
Huovintie. Reitti yhtyy hetkeksi Huovintiehen, joka on Hämeen Härkätien ohella Suomen vanhimpia maanteitä.

Köyliön tuhatvuotinen kalmisto.

Lallin maja, Köyliö. Lallin oletettu asuinpaikka.

Kokemäen kirkko. Evankelisluterilaisessa kirkossa säilytetään alkuperäistä Emil Cedercreutzin rintakuvaa pyhästä Henrikistä. Toisinto patsaasta on piispa Henrikin saarnahuoneen vieressä.

Pyhän Henrikin saarnahuone, Kokemäki. Pyhä Henrik on perimätiedon mukaan saarnannut Kokemäellä hirsisessä pirtissä, joka nykyään tunnetaan Pyhän Henrikin saarnahuoneena. Hirsisen rakennuksen ympärille on rakennettu tiilikappeli.

Pyhä Henrik vietti viimeisen yönsä Kokemäen hirsisellä saarnahuoneella. Seuraavana päivänä hän tapasi Köyliössä kohtalonsa. Köyliöstä hänet kuljetettiin härkävankkureilla (jotka pysähtyivät Repolassa) Nousiaisiin, ja haudattiin väliaikaisesti Topoisten peltoon, joka nimettiin Kalmapelloksi. Myöhemmin viereen rakennettiin Nousiaisten kirkko.

Tie Kokemäeltä Nousiaisiin alettiin tuntea Sant Henrikin tienä, kun pyhiinvaeltajat kulkivat p. Henrikin viimeisen matkan jalanjäljissä.

Koko pyhiinvaellusreitti Turusta Kokemäelle (tai päinvastoin) on noin 140 kilometrin pituinen. Pyhän Henrikin tie ei keskiajalla muodostunut samanlaiseksi pääväyläksi kuin Hämeen Härkätie. Se oli lähinnä jalan ja ratsain taivallettu polku, ja pääasiallisesti pyhiinvaellusreitti, ei maantie. Tästä syystä se myös hävisi, kun pyhiinvaellusperinne lopahti ja uusia teitä rakennettiin. Monet reitin paikalliset osuudet säilyivät kuitenkin paikallisperinteessä, mikä kertoo siitä, ettei reformaatio saanut pyhien kunnioitusta kokonaan kitkettyä. 1970-luvulla reitti ”löydettiin uudelleen” ja merkittiin maastoon sekä museoviraston tietokantaan.

Reitin umpeutuminen tarkoitti kuitenkin paikoin sitä, ettei sen tarkkaa sijaintia kaikilta osin ole koskaan saatu selville. Monilla osuuksilla kulkija kulkee oletuksen varassa ja on riippuvainen siitä, mitä kulkuväyliä milloinkin ylipäätään on käytettävissä. Osa merkatusta reitistä kulkee metsäpolkuosuuksilla, joita on mahdollista kulkea vain kävellen.

Itäisen riituksen katoliset kirkot

Usein roomalaiskatolinen ja katolinen kirkko mielletään samaksi asiaksi. Katolisella kirkolla on kuitenkin lukuisia riituksia, joista roomalainen on vain yksi – joskin ylivoimaisesti yleisin. Vain noin 1,5 % katolisista noudattaa muuta kuin roomalaista riitusta.

Roomalaisen riituksen lisäksi katolisella kirkolla on muitakin, sekä läntisiä, että itäisiä riituksia. Läntisiä edustavat mm. ambrosiaaninen riitus, jota noudatetaan Pohjois-Italiassa, sekä Espanjassa, Toledon alueella harjoitettava mozarabialainen riitus, joka on säilyttänyt elementtejä bysanttilaisesta liturgiasta.

Itäisen riituksen katoliset kirkot ovat idässä syntyneitä paikalliskirkkoja, jotka ovat vuoden 1054 tapahtuneen suuren skisman jälkeen uusineet unioninsa Rooman kanssa. Tästä syystä näitä kirkkoja kutsuttiin ennen uniaattikirkoiksi. Näiden kirkkojen eetos, jumalanpalvelusjärjestys ja teologia on itäistä, mutta ne toimivat Rooman paavin alaisuudessa. Ne ovat siis katolisia kirkkoja.

Itäisen riituksen katoliset kirkot voidaan jakaa viiteen ryhmään. Useimmilla näistä on vastaavuus idän ortodoksisessa tai orientaalisessa kirkkoperheessä.

Aleksandrialaisen riituksen kirkot

Aleksandrialaista riitusta noudattavat koptilaiset katoliset, sekä Etiopian ja Eritrean katoliset kirkot.

Armenian katolinen kirkko

Katolinen kirkko Armeniassa toimii Armenian apostolisen kirkon rinnalla. Armenian apostolinen kirkko on vanhin valtiollinen kristillinen kirkko. Se sai jo varhain vaikutteita lännestä.

Bysanttilainen riitus

Bysanttilaisen riituksen katoliset kirkot vastaavat jumalanpalvelusjärjestykseltään pitkälti idän ortodoksisen kirkon paikalliskirkkoja. Suomalainen ortodoksi ei välttämättä huomaisikaan mitään eroa astuessaan bysanttilaisen riituksen katoliseen kirkkoon. Merkittävin havaittava ero onkin, että patriarkan sijaan muistellaan Rooman paavia.

Bysanttilaista riitusta noudattavat seuraavat paikalliset katoliset kirkot: Kreikka, Makedonia, Romania, Bulgaria, Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina, Kroatia & Serbia, Unkari, Slovakia, Italia (Italo-Albanialainen kirkko) ja Albania.

Lisäksi on kaksi historiallista kirkkoa, joista melkiittikirkko edustaa arabialaista katolista kirkkoa ja ruthenialainen kirkko karpaattien vuoriseudun katolista kirkkoa.

Itä-Syyrian riitus

Itä-Syyrian riitusta noudattaa khaldealainen katolinen kirkko. Sen itäinen vastapari on niin sanottu nestorialainen kirkko, joka erkani idän ortodoksisesta kirkosta vuoden 431 Efesoksen kolmannen ekumeenisen kirkolliskokouksen seurauksena. 1500-luvulla osa nestorialaisista kristityistä liittyi roomalaiskatoliseen kirkkoon.

Khaldealaisia ja nestorialaisia kristittyjä kutsutaan myös assyyrialaisiksi, aramealaisiksi ja mesopotamialaisiksi.

Myös intialainen Syro-Malabar-kirkko noudattaa itäsyyrialaista riitusta.

Länsi-Syyrian riitus

Antiokialainen maroniittikirkko on ainoa itäisen riituksen katolinen kirkko, jolla ei ole vastaavuutta ortodoksisten tai orientaalisten kirkkojen parissa. Maroniittien riitus on itäinen, mutta se on aina kuulunut Rooman kirkon alaisuuteen.

Länsisyyrialaista riitusta noudattavat myös Syyrian katolinen kirkko, sekä intialainen Syro-Malankara-kirkko.

Monet itäisen riituksen katoliset kirkot ovat omaksuneet myös roomalaiskatolisia vaikutteita, etenkin lännessä. Kuva on Tallinnan ukrainalaiskatolisesta kirkosta.

Pyhän piispa Henrikin merkitys Suomen katoliselle kirkolle on pitkälti sama, kuin Karjalan valistajien merkitys Suomen ortodokseille (ks. 31.10.)

Lisäksi sekä katoliset, että ortodoksit Suomessa voivat kunnioittaa pyhää Nikolaosta suojelijanaan, sillä hänen muistopäiväänsä vietetään Suomen itsenäisyyspäivänä, 6.12.

Pohjolan pyhät

Piispa Henrikin lisäksi katolinen kirkko Suomessa kunnioittaa useita pohjolan pyhiä, joiden ansiosta katolinen usko juurtui Pohjoismaihin. Heihin lukeutuvat mm. pyhät Ansgar, Olavi, Erik, sekä pyhä Birgitta, joka on koko Euroopan suojeluspyhä.

Birgitta (pyhimys) – Ortodoksi.net

Pyhän Birgitan reliikkiarkku Vadstenan kirkossa, Ruotsissa.

Ortodoksinen kirkko on lyhyesti sanottuna omistautunut dialogille toisten kristittyjen kanssa. Ortodoksinen ymmärrys dialogista heijastaa periaatteiltaan ja olemukseltaan Jumalan ja maailman välistä dialogia. Jumala on käynnistänyt tuon vuoropuhelun, ja sitä käy (dia-logos) jumalallinen Logos, Herramme ja Vapahtajamme Jeesus Kristus. Dialogi läpäisee kaikki ihmiselämän puolet, sillä se on läsnä kaikissa kohtaamisissamme, olivatpa ne henkilökohtaisia, yhteiskunnallisia tai poliittisia, ja dialogin on aina pyrittävä laajenemaan ja kattamaan myös ne, jotka eivät jaa samaa uskontoa kanssamme. Jumalan Sana on mystisesti läsnä kaikissa kohtaamisissamme ja suhteissamme, ohjaten sanojen ja ajatusten vaihtoamme kohti sydänten hengellistä ykseyttä Hänessä.

Maailman elämän edestä, §54

Vihkosen laati Maura Ihatsu.

Kreditoimattomat kuvat Maura Ihatsu